

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 23 december 2014

Mål nr

T 3354-13

KLAGANDE

MF

Ombud: Konsumentombudsmannen

Box 48

651 02 Karlstad

MOTPART

OneTicketAway AB, 556809-6936

Ronnebygatan 28

371 33 Karlskrona

Ombud: Advokat GL

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2013-05-30 i mål FT 2514-12

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i huvudsaken lämnar Högsta domstolen OneTicketAway AB:s talan utan bifall.

Med ändring av hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader förpliktar Högsta domstolen OneTicketAway AB att ersätta MF för rättegångskostnader vid tingsrätten med 726 kr och i hovrätten med 1 920 kr.

Högsta domstolen avvisar OneTicketAway AB:s yrkande om ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

Högsta domstolen avvisar MFs yrkande om ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten, dels vad avser yrkandet om 1 500 kr för förlorad arbetsinkomst, dels vad avser yrkandet i övrigt till den del det överstiger 726 kr.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MF har yrkat att Högsta domstolen ogillar OneTicketAway AB:s talan i dess helhet. Hon har yrkat ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

OneTicketAway AB har motsatt sig att hovrättens dom ändras. Vidare har OneTicketAway AB yrkat ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten, i hovrätten samt hos Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. MF och resebyrå OneTicketAway AB (OTA) hade under början av år 2012 kontakt per telefon och via e-post angående en resa till Kroatien. Den 2 februari 2012 bokade MF resan för vilken det samma dag ställdes ut sex flygbiljetter med flygbolaget Malév; en biljett var för MFs egen resa och övriga var för hennes medresenärer. För att kunna ställa ut biljetterna behövde OTA redovisa betalning för biljetterna till flygbolaget. Beloppet drogs från OTA:s konto den 22 februari 2012 genom IATA Billing and Settlement Plan (BSP). Av det totala priset avsåg 3 380 kr MFs biljett.
2. MF fick den 2 februari 2012 biljetterna med e-post från OTA. Samtidigt fick hon en faktura avseende kostnaden. Enligt fakturan skulle MF betala OTA senast den 12 februari 2012. MF betalade aldrig biljetterna.
3. Den 3 februari 2012 avbröt Malév all flygverksamhet och ställde in betalningarna. Bolaget försattes i konkurs den 14 februari samma år.

Parternas talan och frågan i Högsta domstolen

4. OTA väckte talan mot MF och yrkade att hon skulle betala resebyrå för det utlägg som byrå hade haft för biljetterna. Domstolarna har ansett att MF inte är ansvarig för kostnaden för de fem medresenärernas biljetter. Tingsrätten kom fram till att MF inte heller skulle betala för sin egen biljett. Hovrätten har emellertid bifallit OTA:s talan såvitt avser MFs egen biljett.
5. OTA har i Högsta domstolen gjort gällande att bolaget agerat enbart som förmedlare för flygbolaget, inte som part i reseavtalet. Vidare har OTA gjort

gällande att bolaget i enlighet med uppdraget från MF har förskottat biljettkostnaden; någon kredit har däremot inte medgivits MF.

6. MF har i Högsta domstolen anfört följande. OTA har genom sitt agerande blivit avtalspart i förhållande till MF när hon köpte resan. Hon behöver då inte betala för en prestation som inte utförts. OTA är i vart fall att anse som part i det kreditförhållande som uppkom genom att bolaget ställde ut fakturan. Hon har därmed, med stöd av konsumentkreditlagen (2010:1846), haft rätt att göra samma invändningar mot OTA som mot Malév. Om OTA är att betrakta som förmedlare har bolaget brutit i sin skyldighet att visa omsorg. I vart fall har bolaget haft i uppdrag att förmedla en rätt att genomföra flygresan. OTA har inte haft uppdrag att med egna medel köpa biljetterna.

7. En huvudfråga i målet är om OTA handlade för egen eller annans räkning när resan beställdes. Vidare ska det bedömas huruvida OTA har lämnat kredit till MF. Om så är fallet blir nästa fråga vilka invändningar MF har rätt att göra mot OTA.

En resebyrås ställning

8. En resebyrå kan vara antingen förmedlare av ett reseavtal eller part i avtalet. Resebyråverksamhet utmärks typiskt sett av att resebyrån för annan förmedlar ett avtal. Avtalet ingås mellan, å ena sidan, en resenär och, å andra sidan, en transportör eller en researrangör. Dessa parter kommer genom resebyråns förmedling i ett avtalsförhållande med varandra. Om man ser till denna rent förmedlande roll har resebyrån i den juridiska litteraturen allmänt ansetts ha ställning som mellanman (jfr t.ex. Jan Steneby, *Reseavtalet*, 1981, s. 46 ff., Anders Beijer, *Passagerarbefordringsrätt*, 1995, s. 9, 33, 48 och 63, Lars Gorton, *Transporträtt*, 2 uppl. 2003, s. 121, Anders Eriksson, *Flygpassagerares rättigheter*, 2013, s. 159, Svante O. Johansson, *An Outline of Transport Law*,

2 ed. 2014, s. 154 f., jfr även prop. 1973:137 s. 84 och prop. 1992/93:95 s. 27). Även i vissa domstolsavgöranden och i praxis från Allmänna reklamationsnämnden synes denna uppfattning ha varit utgångspunkt. Som förmedlande länk i reseavtalet har resebyrån alltså inte ansetts vara part i avtalet. Detta innebär att resebyrån normalt är ansvarig gentemot resenären endast för försummelse vid utförandet av själva förmedlingsuppdraget.

9. Det finns emellertid situationer då en resebyrå kan få ställning som part i reseavtalet. Om resebyrån agerar självständigt i förhållande till transportörens avtalsvillkor, t.ex. genom att ge en egen rabatt eller göra egna utfästelser, talar det för att den agerar för egen räkning som part i reseavtalet. Frågan om resebyrån i övrigt intar partsställning måste bedömas utifrån allmänna avtalsrättsliga grundsatser.

10. Redan av förarbetena till avtalslagen framgår att det avgörande för om en fullmäktig handlar för annans eller egen räkning är om mellanmannen har handlat på ett sådant sätt att den gentemot vilken rättshandlingen företas har fått klart för sig att rättshandlingen ska grunda ett rättsförhållande mellan henne eller honom och huvudmannen. Har mellanmannen inte genom sitt uppträdande klargjort sin mening att handla i eget eller i annans namn, måste mellanmannen i allmänhet anses ha handlat i eget namn. (Se Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, 1914, s. 70 och NJA II 1915 s. 190.) Även i tidig rättspraxis har detta synsätt bekräftats (se bl.a. NJA 1914 s. 318 och NJA 1927 s. 573).

11. Rättsläget har uppfattats på så sätt att det föreligger en presumtion för att den som rättshandlar gör det för egen räkning (jfr Hugo Tiberg och Rolf Dotevall, *Mellanmansrätt*, 9 uppl. 1997, s. 44, Kurt Grönfors och Rolf Dotevall, *Avtalslagen*, 4 uppl. 2010, s. 120 samt Axel Adlercreutz och Lars Gorton, *Avtalsrätt I*, 13 uppl. 2011, s. 222). Presumtionen grundar sig på att

det vanligaste är att en part handlar för egen räkning. För att presumtionen ska brytas krävs ett klargörande att så inte är fallet.

12. I detta sammanhang kan noteras att ett liknande synsätt på senare år har anlagts vid bedömning av försäljning av paketresor. I förarbetena till lagen (1992:1672) om paketresor anges att en återförsäljare – dvs. den som liksom en resebyrå säljer eller marknadsför paketresor som organiseras av någon annan såsom arrangör – vanligen inte är part i avtalet med resenären. Emellertid framhålls vidare att återförsäljaren enligt allmänna avtalsrättsliga grundsatser kan bli part. Detta anges vara fallet bl.a. om återförsäljaren träffar ett avtal med resenären och därvid inte klargör för denne att återförsäljaren avser att träffa avtalet för arrangörens räkning och inte för egen räkning, samt detta inte heller framgår på något annat sätt. (Se prop. 1992/93:95 s. 27 och 77.)

13. Den i målet aktuella situationen, där resor säljs för en transportör, är jämförbar med den situation där en återförsäljare säljer paketresor. Det är därför följdriktigt att den presumtion som gäller enligt allmänna avtalsrättsliga grundsatser tillämpas också vid avgörandet av om en resebyrå handlar för en transportörs eller för egen räkning. Fråga uppstår då vad som krävs för att presumtionen ska brytas.

14. Har mellanmannen inte klargjort sin ställning, och det alltså råder osäkerhet om denna, talar rättspraxis för att det är tillräckligt att medkontrahenten har insett eller bort inse det rätta förhållandet. Vidare kan det i vissa situationer ha varit underförstått eller förutsatt av parterna att medkontrahenten enbart skulle ha huvudmannen att hålla sig till (jfr i p. 11 anförd litteratur samt Kurt Grönfors, Ställningsfullmakt och bulvanskap, 1961, s. 169 f.).

15. Presumtionen för att resebyrån handlar för egen räkning kan inte anses vara särskilt stark mot bakgrund av att resebyrån i de allra flesta fall handlar som förmedlare av resan och att detta förhållande ofta är känt för resenären.

Emellertid ska också vägas in att en resebyrå i stor omfattning lämnar service till resenärer som är konsument. Det är därför inte lämpligt att utgå från att resenären alltid är klar över att det inte är resebyrån som är part i reseavtalet. Det kan inte heller förväntas att resenären gör några särskilda undersökningar i frågan. I stället bör det krävas av resebyrån att den klargör för resenären att byrån avser att träffa avtalet för huvudmannens och inte för egen räkning. Det får också anses tillräckligt att detta framgår av omständigheterna kring beställningen av resan. Men även om särskilda hänsyn alltså kan behöva tas i förhållande till konsument, bör utgångspunkten av systematiska och praktiska skäl vara densamma när resenären inte är konsument. Kravet på resenären när det gäller vad han eller hon borde ha insett kan dock komma att ställas högre i sådana fall.

16. Resebyråns ställning som mellanman i förhållande till resenären kan framgå på olika sätt, t.ex. genom utformningen av annonser, reklamutskick eller hemsidor på internet eller genom information när resenären vänder sig till resebyrån. Även annars kan det många gånger framgå för resenären att resebyrån har agerat som mellanman såsom genom brev- och e-postkonversation, utställda biljetter, bevis om resan eller fakturor.

OTA är inte part i reseavtalet i detta fall

17. Det har inte framkommit att MF, när hon vände sig till OTA, uttryckligen upplystes om att bolaget uppträdde endast som förmedlare av resan. Frågan är då om detta ändå framgår av omständigheterna.

18. Av den i målet aktuella e-postkorrespondensen framgår att MF och hennes medresenärer ville boka en flygresan till Kroatien. Det framgår vidare att olika datum och resvägar diskuterades mot bakgrund av olika flygbolags rutter; särskilt nämndes SAS, Lufthansa och Malév. Redan härigenom står det klart

att OTA inte agerade för egen räkning utan enbart förmedlade en flygresan. Dessutom angavs det i den faktura som sändes till MF att resan skulle utföras av ”Malev Hungarian airlines”.

19. Det är därmed klarlagt att OTA har agerat på ett sådant sätt att det för MF åtminstone borde ha framgått att OTA uppträdde som förmedlare av resan.

Konsumentkrediter

20. Regler om krediter som en näringsidkare, vilken handlar för ändamål som har samband med den egna näringsverksamheten, lämnar eller erbjuder en konsument finns i konsumentkreditlagen. Ett kreditköp är enligt 2 § bl.a. ett köp av en tjänst som finansieras genom en kredit som lämnas av annan kreditgivare än säljaren, om tjänsten anges i kreditavtalet. Med ett sådant avtal avses bl.a. ett avtal om betalningsansånd. Det krävs enligt förarbetena att tjänsten kan identifieras genom kreditavtalet. Vidare anges i förarbetena att begreppet tjänst omfattar bl.a. resor. (Se prop. 2009/10:242 s. 87.)

21. Lagen är i princip tillämplig på s.k. fakturakrediter, dvs. sådana kortfristiga krediter som är avsedda att finansiera ett köp av en vara eller en tjänst som kreditgivaren tillhandahåller konsumenten. Detsamma gäller beträffande s.k. fristående krediter, dvs. krediter som inte lämnas på grundval av något samarbete mellan en säljare och en kreditgivare. (Se a. prop. s. 39 f. och 88 f.)

OTA har lämnat en konsumentkredit

22. OTA betalade med egna medel den av MF bokade resan. I samband med översändandet av biljetterna till MF ställde OTA ut en faktura till henne med tio dagars betalningsansånd.

23. MF hade ställning som konsument när hon beställde resan. OTA lämnade betalningsanståndet för ändamål som hade samband med den egna näringsverksamheten. Köpet avsåg en tjänst i form av en bestämd flygresa, vilket framgår av den faktura som OTA sände till MF.

24. Oavsett på vilken grund OTA har gjort utläggerna för biljetterna, har bolaget som fristående kreditgivare beviljat MF anstånd med betalningen vid ett kreditköp enligt konsumentkreditlagen. Det saknar betydelse att beloppet inte förrän efter fakturans förfallodag kom att dras från bolagets BSP-konto samt att fakturans förfallodag inföll dessförinnan och före planerad avresa. Krediten är alltså att bedöma enligt konsumentkreditlagen.

Invändningsrätten enligt konsumentkreditlagen

25. Fristående fakturakrediter omfattas i princip av konsumentkreditlagen. I 4 § första stycket görs dock för kortfristiga krediter undantag från en stor del av lagens bestämmelser. Reglerna om köparens rätt att framställa invändningar enligt 29 § vid kreditköp är emellertid inte undantagna. Enligt dessa regler får köparen framställa samma invändningar på grund av köpet mot kreditgivarens krav på betalning som köparen kan göra mot säljaren.

26. När en part gör gällande att han eller hon inte behöver prestera eftersom motprestation riskerar att utebli, syftar detta på vad som brukar benämnas stoppningsrätt. Denna rätt har för köprättens del lagfästs i 61 § första stycket köplagen (jfr artikel 71 Förenta nationernas konvention den 11 april 1980 angående avtal om internationella köp av varor, CISG). Av bestämmelsen framgår att om det efter köpet visar sig att en parts handlingssätt eller ekonomiska förhållanden är sådana, att det finns starka skäl att anta att han eller hon inte kommer att uppfylla en väsentlig del av sina förpliktelser, får motparten för sin del ställa in fullgörelsen och hålla inne sin prestation. Denna

suspensionsrätt är som framgår dubbelriktad; såväl naturagäldenären som penninggäldenären kan använda sig av den.

27. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i konsumentköplagen (1990:932). Emellertid har stoppningsrätten, som den kommit till uttryck i köplagen, tillagts betydelse inom hela kontraktsrätten då den anses ge uttryck för allmänna principer om befogenheter vid befarat avtalsbrott. Detta synsätt slog i rättspraxis igenom under den tid som 1905 års köplag gällde, i vilken någon motsvarande suspensionsbestämmelse inte fanns (se NJA 1986 s. 136, jfr till det anförda Svante O. Johansson, Stoppningsrätt under godstransport, ak.avh. 2001, s. 27 f. och 85 ff., Jan Hellner m.fl. Speciell avtalsrätt II. Kontraktsrätt. 2 häftet. Allmänna ämnen, 5 uppl. 2011, s. 84 ff. samt Johnny Herre, under medverkan av Jan Ramberg, Konsumentköplagen, 4 uppl. 2014, s. 472). Det saknas anledning att göra någon annan bedömning än att stoppningsrätten gäller också beträffande den här aktuella situationen.

MF får invända att hon inte har behövt betala på grund av risk för att motprestationen uteblir

28. MF hade haft rätt att mot Malév invända att hon inte behövde betala för resan, eftersom flygbolaget inte skulle kunna genomföra flygningen. Enligt 29 § konsumentkreditlagen kan hon då även mot OTA göra denna invändning. Hon är alltså inte betalningsskyldig för resan.

Slutsats

29. Hovrättens dom ska alltså ändras och OTA:s talan lämnas helt utan bifall.

Rättegångskostnader

30. OTA har inte överklagat hovrättens dom. OTA:s yrkande om ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten ska därför avvisas.

31. MF har inte tidigare i målet framställt yrkande om rättegångskostnader vid tingsrätten såvitt de avser ersättning för förlorad arbetsinkomst samt i övrigt till den del som hennes yrkande överstiger 726 kr. Hennes yrkande i dessa delar kan därför inte prövas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ella Nyström, Gudmund Toijer, Martin Borgeke, Svante O. Johansson (referent) och Lars Edlund
Föredragande justitiesekreterare: Cecilia Hartman